

RAQAMLI TEXNOLOGIYALAR ASOSIDA BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARINING PERSEPTIV QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISH

Abdullayeva Nasiba Jo‘rayevna, pedagogika fanlari doktori, professor
Andijon davlat pedagogika instituti
Tursunboyeva Kamola Ilxomjon qizi
ADPI 3-bosqich tayanch doktoranti
kamola.tursunboyeva@mail.ru
UDK 371.3:004:159.9

<https://doi.org/10.5281/zenodo.19451530>

Annotatsiya: Ushbu maqolada raqamli texnologiyalar asosida boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining perseptiv qobiliyatini rivojlantirishning pedagogik va psixologik asoslari yoritilgan. Zamonaviy ta’lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish o‘quvchilarning idrok, kuzatish, taqqoslash va tahlil qilish kabi bilish jarayonlarini rivojlantirishda muhim omil hisoblanadi. Tadqiqot davomida raqamli vositalar asosida tashkil etilgan mashg‘ulotlar o‘quvchilarning sezgi va idrok faoliyatini faollashtirishi ilmiy jihatdan asoslandi. Natijalar raqamli texnologiyalar perseptiv qobiliyatni rivojlantirishda samarali vosita ekanligini ko‘rsatdi.

Kalit so‘zlar: perseptiv qobiliyat, raqamli texnologiya, boshlang‘ich ta’lim, idrok, multimedia, interaktiv ta’lim, axborot texnologiyalari, pedagogik texnologiya

Аннотация: В статье раскрываются педагогические и психологические основы развития перцептивных способностей учащихся начальных классов на основе цифровых технологий. Использование информационно-коммуникационных технологий способствует развитию процессов восприятия, наблюдения, анализа и сравнения. Доказано, что применение цифровых образовательных средств повышает эффективность обучения и развивает познавательную активность учащихся.

Ключевые слова: перцептивные способности, цифровые технологии, начальное образование, восприятие, мультимедиа, интерактивное обучение, педагогическая технология

Abstract: This article describes the pedagogical and psychological foundations of developing perceptual abilities of primary school students based on digital technologies. The use of ICT improves perception, observation, comparison, and analytical skills. The study proves that digital learning tools increase students’ cognitive activity and improve perceptual development.

Keywords: perceptual ability, digital technology, primary education, perception, multimedia, ICT, interactive learning

Kirish

Zamonaviy ta’lim tizimida raqamli texnologiyalarni qo‘llash ta’lim samaradorligini oshirishning muhim omillaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining bilish jarayonlarini rivojlantirishda innovatsion pedagogik yondashuvlardan foydalanish zarur. Boshlang‘ich maktab yoshida idrok, diqqat, tafakkur va tasavvur faol rivojlanadi, shu sababli bu davrda perseptiv qobiliyatni shakllantirish muhim pedagogik vazifa hisoblanadi [1].

Persepsiya psixologiyada shaxsning atrof-muhitdagi narsa va hodisalarni sezgi organlari orqali qabul qilishi va anglash jarayoni sifatida izohlanadi. Perseptiv qobiliyat esa kuzatish, farqlash, taqqoslash, aniqlash va xulosa chiqarish kabi jarayonlarni samarali bajarish imkoniyatidir [2].

L.S. Vigotskiy ta’lim jarayonida bolalarning psixik rivojlanishi faoliyat orqali amalga oshirishini ta’kidlaydi. Uning fikricha, o’quv jarayonida maxsus tashkil etilgan pedagogik muhit bolaning bilish jarayonlarini rivojlantiradi [3]. Zamonaviy pedagogikada bunday muhitni yaratishda raqamli texnologiyalar muhim vosita hisoblanadi.

Bugungi kunda multimedia, interaktiv doska, elektron darslik, mobil ilovalar va virtual platformalar orqali tashkil etilgan darslar o’quvchilarning idrok faoliyatini faollashtiradi [4].

Masalan, oddiy rasm orqali tushuntirilgan mavzuga qaraganda animatsiya orqali berilgan ma’lumot o’quvchi tomonidan tezroq idrok etiladi.

Asosiy qism

Boshlang’ich sinf o’quvchilarining perseptiv qobiliyatini rivojlantirish zamonaviy pedagogikaning dolzarb muammolaridan biri hisoblanadi. Perseptiv qobiliyat o’quvchilarning atrof-muhitni to’g’ri idrok etishi, kuzatishi, farqlashi, taqqoslashi hamda olingan ma’lumotlarni tahlil qila olishi bilan bog’liq bo’lib, bu jarayonlar ta’lim samaradorligiga bevosita ta’sir ko’rsatadi. Psixologik tadqiqotlarda aniqlanishicha, kichik maktab yoshida sezgi va idrok faol rivojlanadi, shu sababli aynan shu davrda perseptiv qobiliyatni shakllantirish uchun qulay pedagogik sharoit yaratish zarur hisoblanadi [5].

Zamonaviy ta’lim jarayonida raqamli texnologiyalarni qo’llash o’quvchilarning bilish faoliyatini faollashtirish, ularning idrok jarayonini tezlashtirish hamda o’quv materialini chuqurroq o’zlashtirish imkonini beradi. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalari yordamida tashkil etilgan darslarda o’quvchilar bir vaqtning o’zida ko’rish, eshitish va harakat orqali ma’lumot qabul qiladi. Bu esa perseptiv jarayonlarning kompleks rivojlanishiga olib keladi.

Tadqiqot davomida boshlang’ich sinf o’quvchilarining perseptiv qobiliyatini rivojlantirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish samaradorligini aniqlash maqsadida pedagogik kuzatish, tajriba, suhbat, test va taqqoslash metodlaridan foydalanildi. Tajriba ishlari ikki bosqichda tashkil etildi. Birinchi bosqichda o’quvchilarning perseptiv qobiliyat darajasi aniqlab olindi. Ikkinchi bosqichda esa darslar raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilib, olingan natijalar nazorat guruhi bilan taqqoslandi.

Tajriba jarayonida multimedia taqdimotlari, interaktiv mashqlar, elektron testlar, animatsiyalar, virtual o’yinlar hamda elektron ta’lim platformalaridan foydalanildi. Ushbu vositalar yordamida o’quvchilarning shakllarni farqlash, ranglarni ajratish, predmetlarni taqqoslash, tovushlarni aniqlash hamda harakatni kuzatish kabi perseptiv ko’nikmalari rivojlantirildi. Masalan, geometrik shakllar mavzusini o’rganishda oddiy rasm o’rniga interaktiv dasturdan foydalanilganda o’quvchilar shaklni aylantirib ko’rish, rangini o’zgartirish va boshqa shakllar bilan solishtirish imkoniyatiga ega bo’ldi. Bu esa idrok jarayonining faollashtirishiga olib keldi.

Raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan mashg’ulotlarda o’quvchilarning diqqat barqarorligi oshgani, topshiriqlarni bajarish tezligi ortgani hamda xatolar soni kamaygani kuzatildi. Ayniqsa, animatsiya va video materiallardan foydalanilgan darslarda o’quvchilar mavzuni tezroq tushunganligi aniqlandi. Psixolog olimlarning fikricha, ko’rish va eshitish analizatorlarining birgalikda ishlashi idrokning aniqligi va tezligini oshiradi [6].

Tajriba natijalarini tahlil qilish shuni ko’rsatdiki, an’anaviy usulda tashkil etilgan darslarda o’quvchilarning faolligi nisbatan past bo’ldi, raqamli texnologiyalar qo’llanilgan darslarda esa o’quvchilar faol ishtirok etdi, savollarga tez javob berdi va topshiriqlarni qiziqish bilan bajardi. Bu holat raqamli ta’lim muhitining motivatsiyani oshirishini ko’rsatadi. Interaktiv topshiriqlar o’quvchilarda mustaqil fikrlash, kuzatish va tahlil qilish ko’nikmalarini shakllantirdi.

Tadqiqot davomida olingan natijalar jadval ko’rinishida tahlil qilindi. Natijalarga ko’ra, raqamli texnologiyalar qo’llangan guruhda yuqori darajadagi perseptiv ko’rsatkichlar sezilarli

darajada ko‘paydi, past darajadagi ko‘rsatkichlar esa kamaydi. Bu esa raqamli vositalardan foydalanish o‘quvchilarning idrok faoliyatiga ijobiy ta’sir ko‘rsatishini tasdiqlaydi.

Raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta’lim jarayonining yana bir muhim jihati shundaki, o‘quvchi passiv tinglovchi emas, balki faol ishtirokchi bo‘lib qoladi. O‘quvchi ekran orqali berilgan topshiriqlarni bajaradi, natijani ko‘radi, xatolarini tuzatadi va qayta urinadi. Bu jarayon perseptiv qobiliyatning mustahkamlanishiga olib keladi. Pedagogik tadqiqotlarda ham interaktiv ta’lim usullari bilish jarayonlarini rivojlantirishda samarali ekanligi qayd etilgan [7].

Multimedia vositalaridan foydalanish, ayniqsa boshlang‘ich sinf o‘quvchilari uchun qulay hisoblanadi, chunki bu yoshdagi bolalar ko‘proq ko‘rgazmali material orqali o‘rganadi. Tasvir, rang, tovush va harakatning uyg‘unligi idrok jarayonini tezlashtiradi. Shu sababli raqamli texnologiyalar perseptiv qobiliyatni rivojlantirishda an’anaviy vositalarga qaraganda samaraliroq natija beradi.

Raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan darslar o‘quvchilarning kuzatuvchanligini oshiradi, diqqatni jamlaydi, predmetlarni tez farqlashga yordam beradi hamda tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi. Shuningdek, o‘quvchilarda mustaqil ishlash, xulosa chiqarish va o‘z fikrini ifodalash qobiliyatlari ham rivojlanadi.

Xulosa

Raqamli texnologiyalar asosida tashkil etilgan ta’lim jarayoni boshlang‘ich sinf o‘quvchilarining perseptiv faoliyatini rivojlantirishda yuqori samaradorlikka ega. Multimedia vositalari, interaktiv dasturlar, elektron ta’lim platformalari, animatsiyalar va virtual mashqlardan foydalanish o‘quvchilarning sezgi organlari orqali axborotni tez va aniq qabul qilishiga yordam beradi. Ko‘rish, eshitish va harakat analizatorlarining birgalikda faoliyat ko‘rsatishi idrok jarayonining faollashishiga olib keladi hamda o‘quvchilarning diqqatini jamlash, kuzatuvchanlikni oshirish va tahlil qilish ko‘nikmalarini rivojlantiradi.

Pedagogik tajriba jarayonida raqamli texnologiyalar qo‘llanilgan guruh o‘quvchilarida perseptiv qobiliyat ko‘rsatkichlari an’anaviy usulda ta’lim olgan o‘quvchilarga nisbatan yuqori ekanligi aniqlandi. Ayniqsa, interaktiv topshiriqlar, ko‘rgazmali materiallar va animatsion tasvirlardan foydalanilgan darslarda o‘quvchilarning mavzuni tezroq tushunishi, topshiriqlarni to‘g‘ri bajarishi hamda mustaqil fikrlashga intilishi kuzatildi. Bu holat raqamli ta’lim muhitining o‘quvchilarda bilishga bo‘lgan qiziqishni oshirishini hamda ularning faol ishtirokini ta’minlashini ko‘rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Vigotskiy L.S. Psixologiya razvitiya. Moskva, 1984.
2. Rubinshteyn S.L. Osnovi obshchey psixologii. Moskva, 1989.
3. Leontev A.N. Deyatelnost. Soznanie. Lichnost. Moskva, 1975.
4. Tolipov O‘. Pedagogik texnologiyalar. Toshkent, 2012.
5. Ishmuhamedov R. Innovatsion ta’lim texnologiyalari. Toshkent, 2018.
6. G‘oziev E. Umumiy psixologiya. Toshkent, 2002.
7. Saidahmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar. Toshkent, 2003.
8. Azimov Y. Boshlang‘ich ta’lim metodikasi. Toshkent, 2015.